

ויצא ב

פשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו". היינו שצ"ל צורך ביישוב והיישוב צ"ל על אופניו (כנו וסדר התיישבותו) של המקרא.

ב. והנה יש מפרשים * דהטעם המפורש בקרא "כי ראה ה' בעיני גו" אינו מספיק, כי בזה מוסבר רק חלק משם ראובן, תיבת "ראו" שבו, אבל לא — "בן" שבו; וע"כ דרשו רבותינו עוד טעם, ש"אמרה ראו מה בין בני לבן חמי וכו'", שענינו מרומז בשם "ראובן" כולו.

אבל בפרש"י א"א לפרש כן, כי [נוסף לזה שאם זהו הכרחו של רש"י להביא טעם אחר על שם ראובן מהמפורש בקרא *], הו"ל לרש"י לפרשו *

- (5) ראה גם פרש"י בראשית שם, כב. ד. ה. ו. ג. וירא יט, טו. כ. טז.
(6) ראה רש"י משלי כה, יא.
(6*) חזא"ג מהרש"א ברכות שם. ובדבק טוב כתב שזהו טעמו של רש"י שהביא רבותינו פירשו.
(7) ואין להקשות דא"כ הטעם שבכתוב למה לה — כי כמה שמות מצינו שיש בהם ב' (ויותר) רמזים, וכמו "שמים" (דלקמן בפנים) ד"שא מים" מוכן מהכתוב והשאר — בדחז"ל.

ובפרט בנדו"ז — שהטעם שבכתוב הוא — גלוי לכל, אבל דרבותינו — גבוהה. (7*) וגם לפיזי "אכתי קשה להיטף על לישנא דקרא גופא דכתיב "כי אמרה כי ראה ה' בעיניי" כיון שאינן עיקר בשם ראובן" (פניי בברכות שם).
(8) ואף שאין דרכו של רש"י להביא הקושיא המכריחה הפי' בהכתוב, אמנם בגי' דויד פרש"י מפרש היפך המפורש בהכתוב, ה"ל צריך רש"י לבאר.

א. בהפסוקי "ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני אישי" מעתיק רש"י "ותקרא שמו ראובן", ומפרש * : "רבותינו פירשו אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו ולא עוד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הבור".

וצריך להבין :

(א) רש"י הודיע כלל יסודי בפירושו: "אני לא באתי לפרש אלא פשוטו של מקרא", היינו שכוונתו לפרש ולבאר (רק) דבר שאינו מובן ומוסבר כל צרכו בפשט הכתובים — ומה קשה כאן בפשט הכתוב שרש"י צריך לפרשו ?

(ב) יתירה מזו: רש"י מפרש שהטעם לקריאת שם ראובן הוא משום ש"אמרה ראו מה בין בני וכו'", היפך פשוטו של מקרא: "ותקרא שמו ראובן" — "כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני אישי" ?

ואף שפירושו זה של רש"י, בכללותו, מקורו בגמרא, הרי ידוע הכלל שנקט לו רש"י בפירושו (וחזור עליו כמה פעמים) * : "ואני לא באתי לפרש אלא

- (1) פרשתנו כט, לב.
(2) בדפוס ראשון ושני ליתא כל פרש"י זה, ובכתיב רש"י יש בפרש"י זה עוד פי' : "רא איש טוב תואר וחכם ה' ואמרה ראו בן שנתן לי הקב"ה וכו' בברייתא של ר' אליעזר" (כנראה הכוונה לפירא פלי"ו). אבל בכל הדפוסים אינו.
(3) בראשית ג, ח. ועד"ז שם ג, כד. ונכ"מ.
(4) ברכות ו, ב. וראה לקמן סיג.

הדרא קושי' לדוכתא: פירושו של רש"י כאן למה לן? *

שאותיות השם תהיינה בדומה ממש לאותיות שבטעם השם כ"א רק לתוכן הטעם. וכדמוכח משם "בבל" שהוא "כי שם בבל ה' שפת כל הארץ" (נח יא, ט). ועד"ז בכ"מ.

ומה שהוצרך רש"י לפרש עה"פ (ברא' שית ה, כט) ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממצעונו ומעצבון ידיו גו' — "יניח ממנו את עצבון עד שלא בא נח כו' ובימי נח נחה וזהו ינחמנו, ואם לא תפרשהו כך אין טעם הלשון נופל על השם כו'". הוא לפי שהיינו טועים בפ' התיבה ינחמנו (וראה ב"ר פכ"ה ב. ובמפרשי המדרש).

(15) ואין לומר שרש"י הוצרך להביא פירוש רבותינו, כי לפי טעם הכתוב, "כי ראה ה' הולל ראה בן בל' יחיד ולא ראובן בל' רבים (כביפ"ת ונזר הקודש לב"ר פצ"א שם. וראה גם ב"הכותב" בע"ל). או דקשה: ראובן הוא ל' עתיד והולל ראה בן בל' עבר (ראה אלשיך עה"פ, כי א) לפי הולל קשה עד"ז גם בשם שמ' עון (ראה יפ"ת ונזר הקודש שם) ומכיון שאין רש"י מפרש כלום בשם שמעון מובן שאין זה קושיא בפשט"מ, וכבהערה ש' לפי"ו. (ב) הולל לרש"י להעתיק גם התיבות "כי ראה ה'" או עכ"פ לרמזם ב"גו"ו, כיון שזוהי הקושיא בהכתוב המכריחה לפי רש באור"א.

במשכיל לדוד כאן (וכ"ה במירא דכ"א) דהטעם שהביא רש"י פירוש רבותינו הוא "דבכולהו כתיב בקרא תחילה הטעם ואח"כ השם כו', משא"כ הכא גבי ראובן דבתחלה כתיב ותקרא שמו ראובן ואח"כ כתיב כי אמרה, ש"מ דה"ק ותקרא שמו ראובן אפי' בלא טעם המבורר בקרא והיינו הך דקאמרי רבנן*. אמנם ג"ז אינו מספיק דהלא במ" קום זה טרם ידעין שבשאר השמות ** נאמר

(*) ועד"ז כתב בעיון יעקב (בע"י ברי' כות שם. וראה גם מושב זקנים עה"ת) במה שרבותינו בגמרא (ברכות) דרשו עוד טעם (הנ"ל) על קריאת שמו ראובן. ובביאור ה' רד"ל בהדרשא ראו בן שבפוד"א (הובא לעיל הערה 2).

(**) תולדות (כת, ל): ויאמר גו' ה' אדום גו' ע"כ קרא שמו — אינו שייך

בפשוטו של מקרא אי"ז קושיא מעיקרא דמילתא. שהרי אפשר לומר שהאותיות "בן" שבשם ראובן מרמזות לה"ב. וה"נ * של "בעניי" ¹⁰; ואף שבשם (ראו)בן אין בו ה"עין וה"יוד של בעניי ¹¹, וגם ניקוד ה"בית" הוא באור"א, הרי כבר למדנו כיו"ב במ"א בפרש"י ¹²: "שמים" הוא ר"ת "שא מים, שם מים, אש ומים", אף שה"אלף" של "שא" ושל "אש" ליתא בתיבת "שמים", וגם ניקוד ה"שין" של אש הוא באופן אחר — אלא שדי לנו באות "שין" שב"שמים" (ובפרט שאות זו היא המורגשת בעיקר בביטוי של התיבות "שא" ו"אש"), ועד"ז מובן גם בנדון תיבת "בעניי" (שהאותיות "ב" ו"ג" (בן) הן המורגשות בה בעיקר ¹³), ולכן לא איכפת לן החסרון של שאר האותיות ¹⁴. וא"כ

(9) ובכלל: כפי הנראה עיקר קושייתם הוא על ה"ב" ולא על ה"גו"י". כיון שר"גיל להוסיפו בכמה שמות וכמו פישון וגיחון (בראשית ב, יא"ג) ובנוד"ז השם שמעון שהוא ע"ש "כי שמע ה'" שאין בו גו"ן (אף שבדוחק י"ל שה"גו"י" שבשם שמעון הוא ה"גו"ן שבשנואה"). וראה פירוש באר יצחק עפרש"י שכ' שהקושיא בהכתוב היא ש' הולל ראיון.

(10) ראה חידושי הרש"ש לב"ר פצ"א, ג.
(11) ראה פירוש מהרז"ו (ב"ר שם): "דאי משום כי ראה בעניי הולל לקרותו ראו בעין". ובביאור הרד"ל לפוד"א שם "שא"כ (לפי טעם הכתוב) ה"י לה לקרותו ראו עני".

(12) בראשית א, ח.
(13) ואף שה"ב" של בעניי אינו מעיקר התיבה "עניי", מ"מ מכיון שבפועל צריכה לומר "כי ראה ה'" בעניי" הרי מתאים שתה' בהשם התחלת התיבה לידע למה היא מכוונת.
(14) ובכלל אינו מוכרח בדרך הפשט *

(*) מסא"כ בדרך הרמז והדרוש שיש לרמז ולדרוש כו"כ באותיות השם.

ג. גם צריך להבין:

(א) בהטעם ע"ש שאמרה "ראו מה בין בני כו'": למה פירש רש"י ב"פ"ש הכתוב (כרבותינו בגמרא) שה"פ"רש "בין בני לבן חמי" הוא בזה ש"בן חמי מכר הבכורה וזה לא מכרה ולא ערער עליו ולא עוד שלא ערער עליו כו' — (א) במאורע העתיד לבוא לאחר כמה וכמה שנים, ובמילא (ב) נבואה רחוקה יי, (ג) ובשייכות לגנותו של ראובן: נטילת הבכורה מראובן עבור חטאו יי; והורדת יוסף לבור — הרי אפשר לפרשו באופן דשבחו של "בני" ובדבר שיארע בזמן קרוב יותר: ראו מה בין בני לבן חמי שגזל וחמס יי וכו' ואילו בני

תחלה הטעם, ומצד סדר הכתוב כאן (כלי השינוי משאר השמות) אין משמעות כלל שותקרא שמו ראובן הוא גם בלי טעם, ועוד ועיקר: מפורש "ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה גו", ופשיטא ששינוי הסדר אינו טעם מספיק שרש"י יפרש טעם אחר מהמפורש בקרא.

16) בתדא"ג מהרש"א שם (ועד"ו הוא ב"הכותב" בע"י שם, ובגור הקודש (לכ"ר שם) בטעם המדרש "ראו בן בין הבנים" "שלא מדעת שם הש"י בפי עתידות זה ראו מה בין בני", והוצרך לזה משום דקש' לי דהא לא חשיב לאה בכלל הנביאות במגילה (יד א), אבל בפרש"י מפורש "אח"י (לאה)" ובפרש"י (בפסוק שלאח"י) כתב גם על לאה "לפי שהאמהות נביאות היו" כדבר הידוע כבר, וי"ל שזהו מפרש"י דלן שהביא: "אמרה ראו מה בין בני כו'". ראה מפרש"י רש"י שם. וראה תורת פרשתנו כס, לה.

17) וכמ"ש (דה"א ה, א) "ובחללו יצועי אבי נתנה בכורתו לבני יוסף", ובהזמן שנטל ממנו וניתן ליוסף ראה ב"ב קכג, א. ובתדא"ג מהרש"א שם.

18) ראה פרש"י תולדות כו, לה.

לנוד"ד כיון דשם הרי ח' קדימה בזמן.

לא פשט ידו בגזל יי (וכמו שפרש"י עה"פ"י וילך ראובן בימי קציר חטים?)

(ב) גם בפירושו של רש"י גופא אי"מ, שתוכן פירושו הוא שונה מהפ"י שבגמרא. בגמרא איתא: דאילו בן חמי אע"ג שמדעת'י זבני' לבכורות'י דכתיב כו' חזו מה כתוב ב' וישטם עשו את יעקב יי כו' ויעקבני זה פעמיים יי וגו' ואילו בני אע"ג דעל כרחי' שקלי' יוסף לבכורות'י מני' דכתיב כו' אפילו הכי לא אקנא ב' דכתיב כו' — היינו שהפרש בין עשו לראובן הוא: עשו שנא את יעקב עבור הבכורה שהועברה לו (אע"ג דמ"דעת'י זבני' ל'), וראובן לא "אקנא" ביוסף; משא"כ לפי פירש"י תוכן החילוק ביניהם הוא (לא) בשייכות ה"קנאה והשנאה, והעדרן, מצד הבכורה, כ"א) בנוגע לגוף המכירה (שרק זה נזכר בנוגע לבן חמי), שעשו מכר הבכורה, והעילוי של ראובן לעומתו הוא בזה שלא מכר הבכורה — דבר שלא נזכר כלל בגמרא כמעלתו של ראובן.

ג) רש"י מוסיף "ולא ערער עליו ולא עוד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הבור" — ולכאורה, כשם שהודגש בהנוגע למעלתו של "בני", שהיתה בתכלית הטוב, כמו"כ הו"ל להזכיר בהגריעותא של בן חמי, שעשו ערער על הבכורה יי (ע"ד מה דאי

19) להעיר שדרשא זו אי' במדרש ה"גדול.

20) פרשתנו ל, יד.

21) תולדות כו, מא.

22) שם, לו.

23) בכת"י רש"י, שכן חמי מכר את הבכורה ועירער עליה, אבל בכל הדפוסים אינו.

של יצחק אביו (עשו) וכן בנו הראשון של זקנו אברהם (ישמעאל²¹) לא היתה הנהגתם באופן טוב (ובן כזה הרי לא זו בלבד שאינו ראוי לגרום קירוב מאביו לאמו אלא שעלול הוא לפעול נטי' הפכית²²).

ולכן מפרש רש"י: "רבותינו פירשו ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף", היינו דזה שקראה לו ראובן מטעם "כי אמרה כי ראה ה' בעיני (ונתן לה בן)" יובן עפ"י דרבותינו פירשו — כי לזאת זאת אינו מוכר שעתה יאהבני איש"י, (כי בהולדת בן בלבד אין די לעורר אהבתו של יעקב ללאה, כנ"ל); והכתוב אומר דרשוני — שיש טעם מוקדם לזה בקריאת שם ראובן — המבאר מעלתו של הבן: "ראו מה בין בני לבן חמי", ובמילא מובן יי שעתה יאהבני איש"י²³.

ועפ"י יובן מה שהעתיק רש"י מדברי לאה, את מעלתו של ראובן בעיני הבכורה, "וזה לא מכרה", ולא מעלה אחרת, כי בזה מודגש העילוי שלו בהתאם ובהשלמה לתוכן דברי לאה בהכתוב — היינו ענין הולדת

בגמרא הנ"ל) ולא עוד אלא שרצה להרוג את יעקב²⁴.

ד. והביאור בכ"ז:

הטעם המפורש בקרא לקריאת שמו של ראובן "כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני איש"י, בכלל מובן בפשטות: מטבע בני אדם שהולדת בן לאשה מעורר בבעלה רגש של קירוב ואהבה יתירה אלי'.

אמנם בנדוד²⁵ אינו חד וחלק כ"כ:

(א) ההדגשה "כי עתה יאהבני איש"י הוא מפני שלא היה "שנואה" גם לאחר שנשאה לאשה — וא"כ יתכן כי גם "עתה" כשילדה לאה בן ליעקב, לא ישתנה בו הרגש עד כדי כך ש"יאהבני איש"י, ובפרט שגם רחל (אשתו העיקרית של יעקב) עתידה²⁶ להוליד לו בן²⁷?

(ב) מנין לה ללאה שבנה זה הבכור ילך בדרך הטוב והישר (כי דוקא בן כזה יעורר ביעקב אבינו רגש של קירוב לאמו²⁸), והרי אפשר ולא יהי' כפי רצונו של יעקב? ומה גם שבנדון בן זה יש בפרט לחשוש: בנו הראשון

(24) שם, מא.

(25) כמפורש בקרא (כט, לא) "וירא ה' כי שנואה לאה", "כי שמע כי שנואה אנכי" (שם, לג). ומה שנאמר (שם, ל) "ויראה גם את רחל מלאה" שמשמע שאהב גם את לאה — ראה פי' רש"ם, כלי יקר ואוה"ח שאי"ו הכוונה ב"גם".

(26) ובפרט שלא נשאת ליעקב קודם רחל, ואין חירוש בזה שילדה קודם לרחל.

ואף ש"ורחל עקרה" הרי בפשטות עדיין לא ידעו יעקב ולאה מזה, ראה פי' הרשב"ם.

(27) ראה עדיין בפנ"י בגמ' ברכות (שם) שזוהי הקושיא בטעם המפורש בהכתוב, אמ' גם הביאור בדרשת הגמרא הוא באר"א, מ' המבואר לקמן בפנים.

(28) ראה סוף פרש"י וישלח לה, ת.

(29) אף שאינו דומה ממש לבן זקנו, כי ישמעאל ה' בנו מהגר — שפחתו.

(30) ראה עדיין בדרך הדרוש — אלשיך עה"ת.

(31) ראה גם עיון יעקב בעי' שם בסוף הקטע: ועוד י"ל דהכל טעם אחד כו'.

(32) ומה שרש"י מצטיק מהפסוק רק "ותקרא שמו ראובן" ולא הטעם המבואר בהפסוק "כי אמרה גו' כי עתה יאהבני איש"י, כי (א) מי"מ הפירוש של רבותינו הוא פירוש בשם ראובן, (ב) פי' זה הוא כמו הקדמה דמכר שנוולד לה בן נעלה כזה לכן יפעול "עתה יאהבני איש"י.

תינו פירשו ש"אמרה ראו מה בין בני לבן חמי", שנולד לה בן נעלה כנ"ל יי.

ה. מ"ינה של תורה" שבפרש"י: מצינו הפרש בין קריאת שמות ה' שבטים לקריאת שמות ה"אבות", אב"הם יצחק ויעקב: א) השמות של השבטים ניתנו ע"י האמהות³⁴, משא"כ השמות של האבות³⁵, יצחק יי ויע"קב³⁶; ב) בכ"א מהשבטים ניתן טעם על השם שנקרא בו, משא"כ בשמות האבות, שלא נאמר בהם טעם יי מפורש בתורה³⁷ ע"כ קרא גר'.

34) ומש"כ רש"י ע"ז "רבותינו (פר"ש) היינו שאינו ע"ד הפשט כ"כ, הוא א) מצד הפירוש בהשם ראובן "ראו מה בין בני" שהוא טעם אחר מהכתוב. ב) מצד הדרשה עצמה שראובן לא מכר הבכורה כו', שלא נרמז גבואה זו וכו' בהכתוב. 35) לכד מבנימין שו"הי בצאת נפשה כי מטה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין" (וישלח לה, יח). אמנם בנימין שאני גם מצד ליתו, שרק הוא נולד בא"י (וראה לעיל ע' 74 הערה 21), משא"כ שאר השבטים.

36) באברהם הרי לא ה' אפשר ע"י אמהות. ושם אברהם (בה"א) ניתן ע"י הקב"ה (לך יו, ה).

37) הקב"ה צוה "וקראת את שמו יצחק" (שם, יט). וגם קריאת השם בטועל היתה ע"י אברהם (וירא כא, ג) לא ע"י שרה. וראה ירושלמי ברכות פ"א ה"ו.

38) הקב"ה קראו. ד"א אביו קרא לו יעקב (פרש"י תולדות כה, כו).

39) בה"שם שניתן בעת שנולדו, מ"שא"כ שם אברהם (לך יו, ה), ושם ישראל (וישלח ב, כט). נוסף לזה גם בשם ישראל נאמר טעם רק באמירת המלאך ולא באמירת הקב"ה (שם לה, י). גם י"ל שישראל הוא לא שם העצמי אלא שם המעלה (ראה סד"ה יבחר לנו תש"ג).

40) ורק הובאו בפרש"י — שני טעמים בנוגע ליצחק (לך שם, יט) — [בפרשת וירא

בן בכור ליעקב שע"ז "יאהבני אישי" (להיות כי) — באותו ענין עצמו — הבכורה היתה גם מעלתו של הבן: "וזה לא מכרה", שהבכורה להיות בנו הראשון של יעקב, הוא דבר ה' חביב ויקר לו מאד.

וממשיך רש"י "ולא ערער עליו ולא עוד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הבור", שבוה מבואר ד"א ע"פ שיעקב אהב את רחל וממנה רצה להוליד בנים, מ"מ מכיון שנולד ללאה בן נעלה כזה, דעם היותו בנו בכורו של יעקב ובכורה זו יקרה וחיביה לו במאד, ובכ"ז כאשר לקח יעקב את הבכורה ממנו ונתנה לבנו של רחל, יוסף, "לא ערער" על בנו של רחל, שה' חביב על יעקב יותר מכל הבנים, "ולא עוד אלא שבקש להוציאו מן הבור" יי — ובעבור גודל מעלתו הלזו של הבן הנולד הרי בודאי ש"עתה יאהבני אישי".

ובזה אתי שפיר מה שלא האריך לפרט גודל הגריעותא של "בן חמי" (שערער על הבכורה של יעקב, ולא עוד אלא שרצה להרגו), מכיון שכוונתו כאן היא להדגיש גודל מעלתו של "בני" (להכריח ש"יאהבני אישי") ולא במדתו ההפכית של "בן חמי".

ועפ"ז יומתק מ"ש רש"י: "רבותינו פירשו" ולא "אמרו רבותינו" וכיו"ב, כי אין כוונת רש"י לשלול הטעם ה' מפורש בהכתוב, כ"א לפרשו, לפרש (ולתרגם) הדורש ביאור בטעם שבכתוב — איך שבודאי ע"י הולדת ראובן "יאהבני אישי" — וע"ז מביא רבו

33) שע"ז היתה אפשרות שתנתן ה' בכורה ליוסף. משא"כ באם ה' מניחו בה' בור — שב ואל תעשה).

והנה מבואר בתו"א⁴⁶ דבחי' ה' אבות ישנה "בכל זמן בכל אדם כי הנה אין קורין אבות אלא לשלשה". והענין שבחי' האבות היא ירושה ל' בניהם אחריהם בכל דור ודור . . אבל שאר בחינות ומעלות הצדיקים כגון השבטים ראובן שמעון לוי . . יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומד' ריגות אלו משא"כ בחי' האבות צריך להיות בכל אדם שהם שרש ומקור כל נשמות ישראל".

והמובן מזה, דההפרש שבין בחי' האבות לבחי' השבטים הוא [לא רק בזה אשר בחי' האבות, של כל ג' האבות, ישנה בכ"א מבני, משא"כ בחי' השבטים שאינה מוכרחת להיות בכ"א כ"א בבחי' שבט שלו⁴⁷, אלא הכוונה בזה היא] שהאבות, מכיון ש' הם שרש ומקור כל נשמות ישראל, הרי בחי' האבות ישנה בכ"א מבני מצד ענינו העצמי להיותו חלק מ' כללות עם ישראל, וזוהי בחי' כללית שבה משתווים כל בני⁴⁸; אבל בחי' השבטים שבישראל (היינו גם בחי' שבט פרטי שלו⁴⁹) היא בחינה הבאה

ויובן זה בהקדים לבאר בענין השם: ידוע⁵⁰ שהשם אשר יקראו לו אינו "הסכמה בעלמא"⁵¹, אלא ש"ש שייכות ממש להשם אל עצם הדבר"⁵²; אלא שאין השם מתייחס להנשמה כשהיא לעצמה, שהרי "הנשמה עצמה קודם בואה בגוף אינה נקראת בשם כלל"⁵³, כ"א כשבא להחיות את הגוף "השם מקשר הנשמה בגוף והחיות הנמשכת מהנשמה ומחי' הגוף הוא נשרשת בהשם"⁵⁴.

אמנם בענין השם גופא, שע"י המ' שכת החיות בגוף, יש ב' בחי': (א) כמו שהוא פועל כללות ההתקשרות של הנשמה בהגוף (וע"ד שם המין — אדם⁵⁵), (ב) כמו שהוא בא בגילוי בבחי' ציור פרטי בכל גוף וגוף לפי ערכו (השם פרטי שיש לכ"א)⁵⁶.

(כא, ו): "ותאמר שרה צחק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי", אבל לא נאמר כטעם על קריאת השם] — ובנוגע ליעקב (פרשי' תולדות שם).

41) אות' לה"מ ס"פ בראשית (ד, סע"ב ואילך). שעהיו"א פ"א. לקו"ת כהר מא, ג * (ובהנסמן שם). אות' שמות ע' קג ואילך. ד"ה אר"י כו' לא אבוא ש"ת (בסה"מ קונטרסים) פ"א.ב. ד"ה אתה אחד תשריב. ועוד.

42) לקו"ת שם.

43) לקו"ת שם. לקו"ת בלק סז, ג. אות' שם.

44) ראה בהנסמן בהערה 41.

45) ולכן נשמה אחת נקראת בהיותה ב' גוף זה בשם משה ובהיותה בגוף אחר בשם שמעון, כי שינוי השמות הוא לפי שינוי של התקשרות הנפש עם הגוף (אות' שם).

* להעיר שבלקו"ת שם הובא ענין הנ"ל בשם — בנוגע לשם ראובן: "דהיינו ראובן חיות שלו באותיות ריש אלף כי הוא מבחי' רא' כו' ולאה מחמת שראתה המעשה ראו מה בין בני כו' ידעה ששרש נשמתו באור תיות שמו ראובן".

46) ר"פ וארא.

47) ברכות סז, ב.

48) ולפי"ו הרי נמצא שכ"א יש לו ד' אבות: ג' אבות אברהם יצחק ויעקב, ובחי' השבט שממנו בא (נוסף על אבותיו — כפשוטו), אבל אין קורין אבות (סתם — היינו לכא"א מבני⁴⁹) אלא לשלשה.

ועד"ו: קורין להלל ושמאי: אבות העולם (ולא אבות סתם — ראה עדיות פ"א מ"ד. דבש לפי (אות א' סי' ז'). עמודי אש (לר"י איזנשטיין) ס"ב סוס"ק כו).

49) כי מובן שאפשר להיות הבחי' של כמה שבטים באיש אחד, וכמובן מהמבואר ענין ראובן שמעון לוי יהודה בעבודת כ"א אר"א (תו"א ר"פ ויחי).

יותר, אולם בגילוי מורגש יותר ה' קישור והקירוב של האם להבן⁵⁰. ולכן נקראים חכמה ובינה: אב ואם (של המדות), כי חכמה היא נקודת השכל (בחי' האב' של המדות) ובינה היא ההשגה שבאה בפרטים (ה' אב' של המדות)⁵¹. ועד"ז מובן גם כאן בנוגע להשכבות, שהתחלקות ה' שבטים לפרטים שונים בפשטות באה ע"י האמהות רחל ולאה כו' — ולכן על ידן היתה גם קריאת השמות של השבטים⁵². היינו התחלקות של בני לבחינות ומדריגות פרטיות.

אמנם עדיין צ"ל: הלא טעמי ה' שמות המבוארים בפרשתנו, אינם מורים על שייכותם של השמות לבחינות ועבודתם של השבטים עצמם הנקראים בשמות אלו, כ"א ה' שייכות שלהם להאמהות שקראו שם זה: "כי ראה ה' בעניי כי עתה יא' הבני וגו'", "כי שמע ה' כי שנואה אנכי" וכיו"ב?

ולכן מפרש רש"י⁵³ בשם הראשון ראובן (וממנו נלמד על כל השבטים): "פרשו רבותינו — אמרה ראו מה בין בני לבן חמי כו'", היינו שהשייכות היא (לא רק להאם, כ"א ובעיקר) להבן הנקרא בשם זה מצד בחינתו ועבודתו⁵⁴.

(54) ראה סיה"מ שם. לקו"ש ח"ד ע' 1067.
(55) תניא פ"ג ביאורי הזהר בלק קג ב.
(56) ראה גם לקומי לוי יצחק ליקוטים על מאחז"ל ע' קמז.
(56*) ועד"ז בלקו"ת הובא בשוה"ג לה' ערה 41.
(57) להעיר מתו"א (ויחי פה, סע"ד) שיש בחי' ראובן שמלמטה למע' וע"י ממ' שכן גילוי בחי' ראי' העליונה מלמעלה למטה, כי ראה ה' בעניי, בחי' התקרבות, כי עתה יאהבני אישי.

בהתחלקות בבני⁵⁵, והיא בחינתו ועבודתו הפרטית של כאו"א⁵⁶.

ועפ"ז אפ"ל ההפרש שבין שמות האבות לשמות השבטים: שמות האבות — המשכה הכללית שבכ"א מ' ישראל, ושמות השבטים היינו שה' המשכה באה בבחי' ציור פרטי בהתאם למהותו הפרטית של כ"א, ומכיון ששמות אלו ענינם, התחלקות ההמשכה לפי בחינות וציורים פרטים, לכן נאמר בכ"א מהם טעם גלוי ופרטי המתאים למדרגתו ועבודתו הוא⁵⁷.

וזהו גם הטעם ששמות השבטים נקראו ע"י האמהות: ידוע ההפרש בין אב לאם בשייכות להולדת הבן — ש' עצם מציאות הבן הוא מטיפת האב⁵⁸, והתגלותו וההתחלקות בציור של פרטי אברים באה ע"י שהייתו תשעה חדשים בבטן האם⁵⁹ (ועד"ז הוא ההפרש ביניהם גם לאחר שנולד; התקשרותו הפנימית של האב להבן היא עצמית

(50) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 304.
(51) להעיר שהאבות הם בחי' מרכבתא עלאה דאצילות משא"כ הי"ב שבטים הם מרכבתא תתאה דבריאה (ראה תו"א סוף פרשתנו (כד א), לקו"ת צו יז, רע"א וסע"ב), והרי בכלל — באצילות הוא בחי' עצם הנשמה שלמעלה מהתחלקות, וכי"ע הוא בחי' התחלקות שבנשמה — נר"ג ש' בנשמה.

(51*) ואולי י"ל שלכן הביא בלקו"ת בהר שם רוגמא לענין המשכת החיות שע"י שם פרי טי, ואין שנראה בטעם השם — דוקא בשם ראובן (ראה שוה"ג להערה 41) — לא משם הקודמו — כי ענין הבריאה (והשם) הוא בשביל ישראל, ואת העולם נתן בלבם (לקו"ת במדבר ה, ב) ולכן גם הפרטים צ"ל בבניי, ופרט הנ"ל זהו"ע שמות השבטים ככפנים בארוכה.

(52) ראה סיה"מ לאדמו"ר האמצעי סי' קיא.

(53) ראה תניא פ"ב.

ומצד ההתרחבות דבינה (נעשה —
 "שבט" ל' המשכה"י, ש) נמשך הגילוי
 גם למטה"י, שזה הי' חפצו ורצונו
 של אדמו"ר האמצעי, וכידוע"י פתגמו,
 כי רצונו שכאשר שני אברכים נפג-
 שים יחדיו, ידברו בענין אריך ועתיק,
 שזהו"ע הפצת המעינות חוצה.

ועי"ז זוכים לקאתי מר דא מלכא
 משיחא"י בקרוב ממש.

(משיחת) (וממאמר ד"ה אתה אחד *)

ש"פ ויצא, ס' כסלו, תשל"ב)

ו. ע"פ הנ"ל יש לרמוז בדא"פ:
 השייכות דפ' ויצא לט' כסלו"י —
 יום הולדת"י ויום הילולא"י של כ"ק
 אדמו"ר האמצעי (שחל כ"פ בשבוע
 דפ' ויצא, או עכ"פ בהימים הסמוכים
 לש"פ ויצא, כבשנה זו, ומתברכין"י
 משבת פ' ויצא) כי:

מבואר ההפרש בין אדמו"ר הזקן
 ואדמו"ר האמצעי:

אדמו"ר הזקן הו"ע ספירת החכ-
 מה"י, שהוא בחי' נקודה, ואדמו"ר
 האמצעי הוא ספירת הבינה"י, היינו
 כמו שהגילוי בא בבחי' פרטיות וב-
 התפשטות, וכידוע שעל ידו באה תורת
 החסידות לידי גילוי רב ובאופן של
 התפשטות והתרחבות, רחובות הנהר
 דבינה"י. והוא דוגמת ענין קריאת
 שמות"י השבטים הנ"ל.

(58) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.
 (59) ט' כסלו תקל"ד — ולהעיר שהשנה
 היא מאתים שנה ליום הולדת שלו.
 (60) ט' כסלו תקפ"ח.
 (61) ראה זח"ב סג. ב. פח, א.
 (62) סה"ש תש"ה ע' 60.
 (63) סה"ש שם. התמים ח"ב ע' עח
 [172]. וראה בארוכה לקולוי"צ — אגרות
 ע' שלג ואילך.
 (64) ראה לקו"ש ח"ה ע' 129 ואילך,
 שזוהי גם השייכות למ"ש בפרשתנו (לא,
 נב) "עד הגל הזה".
 (65) להעיר שכמה מאמרים דט' ויו"ד
 כסלו התחלתם היא: אתה אחד ושםך אחד,

ובכמה מהם מבואר בענין מעלת השם (גם
 שם פרטי) — ראה ד"ה אתה אחד תש"ב.
 (66) ראה תו"א ס"פ ויצא.

(67) ראה תו"א ר"פ לך. תו"ח שם.
 (68) בית רבי ח"ב פ"א הערה ה' (השני').
 סה"ש תש"א ע' 52 (הל' שם: "וען צווי
 חסידים טרעפן זיך זאלן זיי ריידן אין
 חסידות"). וראה סה"ש תש"ג ע' 13: "זאלן
 יונגע לייט פארשטעהן אין כתר חי די 5
 פינגער, וועט ער זיין צופרידן".

(69) הבעש"ט באגרתו היוועה ע"ד על-
 יית הנשמה שלו ברה"ק"ז (נדפסה בסוף
 ספר בן פורת יוסף. ובכ"מ).

(*) נדפס בסוף מאמר אתם נצבים היום
 לאדמוהאמ"צ (קה"ת תשל"ב). וראה לעיל
 בהערה 65.

וישלח

י"ט כסלו

גם בעצם הענין אינו מובן: איך אפשר להפריד בין ה"ממש" של מל"אכים (היינו הגוף שלהם) ו"רוחניו" תם" (היינו נפשם) ולומר שה"ממש" שלהם נשלח לעשו והרוחניות נשארה אצל יעקב? כי הרי (אפילו) בבני-אדם ובע"ח הוא מן הנמנע שהגוף

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שב"פ וישלח תקל"ג, השבת האחרונה לחיי הרב המגיד ממעזריטש בחיים חיותו בעלמא דין, אמר בשכבו על מטתו, במעמד החבריא קדישא: "ויש"לח יעקב מלאכים" ופרש"י "מלאכים ממש" — ה"ממש" של המלאכים שלח יעקב לעשו, אבל הרוחניות נשארה עם יעקב.

וצריך להבין בזה:

זה ששלח יעקב לעשו מלאכים דוקא (אף שבכלל אסור להשתמש עם מל"אכים) ולא בני אדם, מסתבר לומר, שהוא לפי שכוונתו של יעקב בשליחות זו היתה, לברר את עשו, ולכן שלח אליו מלאכים, כי דוקא בכוחם למלאות שליחות זו, פעולת הברור — אבל עפ"ז למה שלח אליו רק ה"ממש" של המלאכים, דהרי מובן בפשטות שענין הברור שייד בעיקר לחלק הרוחני של המלאכים?

(1) ספה"ש תש"ג ע' 155.

(2) ד' ימים לפני הסתלקותו (בי"ט כסלו), ולהעיר שבשנה זו (תשל"ג) יתמלאו מאתים שנה להסתלקותו.

(3) ראה אוה"ח כאן.

(4) ראה המשך תרס"ו ע' קט. סו"ה וישלח תרע"ג.

(5) ואם מצד איוה טעם ה' צריך להתברר ע"י ה"ממש" דהמלאכים — הרי לכאורה ה' מתאים יותר לשלוח שלוחי בוד, שבהם ענין ה"ממש" (הגשמיות) הוא יותר מכמו שהוא אצל המלאכים.

ואף שנתבאר (לקו"ש ח"ה ע' 391) ולא ה' אפשר לשלוח שלוחי בוד מצד ההלכה (באה"ט או"ח סו"ס תר"ג וט"ו) — וכן מובן בפשטות גם לבן חמש למקרא — דאם ניזק שליח בשליחות, על המשלח לעשות תשובה, ובנווד הרי ה' חשש (וחזקה)

שעשו יזיק להם — עכ"ז הרי ה' אפשר לשלוח מרגלי חוש בוד, שלא ידע עשו שהם שלוחי יעקב, שאז אין סכנה.

והגם שנתבאר (לקו"ש שם) שזה גופא הוא ההכרח — לרש"י — שפירוש הכתוב הוא "מלאכים ממש" * — דאם היו בוד הרי מוכרח שיהיו מרגלים (ולא שלוחים), מצד חשש ההיוק, ובהכתוב מפורש "מלאכים" שפירושו או שלוחים או מלאכים — ולא מרגלים — מ"מ בהענין קשה: למה לא שלח יעקב מרגלים?

[ואין לומר ששלח מלאכים ממש לפי שרצה שיאמרו לעשו "כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי וגו' ויהי לי שור וחמור וגו' ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך" (ש"ש ש"ס עמך ומבקש אהבתך) — כפרש"י] — כי גם מרגלים אפשר שיאמרו שיוודעים הם (לא בתור שלוחי יעקב) שיעקב רוצה לעשות שלום עמו].

ומוכרח לומר (בה"ינה של תורה) שב"פרש"י ששלח מלאכים ממש בשביל הבי"רור — וא"כ קשה למה שלח רק ה"ממש" שלהם, וככפונים.

(6) וכידוע שגם במלאכים ישנו גוף ונפש (ראה לקו"ת ברכה צח, א).

(*) ועפ"ז מובן גם מה שרש"י מעתיק (לפני פירושו) את התיבות "וישלח יעקב מלאכים" — אף שמפרש רק תיבת "מל"אכים" — כי ההוכחה לפירושו "מלאכים ממש" היא מוישלח יעקב.

הביאור בזה (מה שרש"י מעתיק גם התיבות "וישלח יעקב") בה"ינה של תורה שבפרש"י — ראה לקמן הערה 8.